

Entorn d'una carta desapercebuda de Jacint Verdaguer a Anton Busquets¹

Francesc Codina i Valls
(Universitat de Vic)

Introducció

El desembre de 1932, sota el pseudònim de «Follet», Anton Busquets i Punset va publicar al número 279 de la manresana *Revista Il·lustrada Jorba*, que ell mateix dirigia, un article titulat «Francisco Casas y Amigó».² Es tracta d'un text, entre ditiràmbic i autobiogràfic, en què l'autor evoca la seva relació i afinitat amb la figura i l'obra d'aquest poeta, nascut el 1859 i mort prematurament el 1887. Busquets reivindica Casas com un membre avançat i destacat de les joves generacions que, a finals del segle XIX, van seguir el mestratge dels patriarques de la Renaixença, de Marià Aguiló i Jacint Verdaguer especialment. I, conseqüentment, el presenta com un model literari al qual s'haurà de tornar un cop «haya pasado el loco empuje de las innovaciones atrevidas que no responden ni pueden responder al carácter de nuestra raza».

Així, doncs, l'article constitueix una bona mostra de la contundència amb què Anton Busquets i Punset (1876-1934) va defensar fins a la seva mort els protagonistes, les institucions i els ideals de la Renaixença.³ Però allò que el fa més interessant són les notícies

1. Aquest article s'insereix en les tasques del projecte d'investigació FFI2008-04830/FILO, finançat pel Ministerio de Ciencia e Innovación, que es porten a terme a la Universitat de Vic.

2. *Revista Il·lustrada Jorba*, any XXIV, núm. 279 (desembre de 1932), p. 289-291. Vegeu la reproducció d'aquest article a l'apartat c) dels textos.

3. Vegeu Narcís FIGUERAS i CAPDEVILA. «Anton Busquets i Punset i la literatura catalana: la persistència de la Renaixença fins als anys 30». *Quaderns de la Selva*, núm. 18 (Centre d'Estudis Selvatans, 2006), p. 21-30.

que l'autor hi dóna sobre els inicis de la seva relació amb Verdaguer. Explica que, quan estudiava a Vic, va tenir ocasió de conèixer-lo personalment l'any 1893, en «el comienzo de la tragedia verdagueriana», a la Biblioteca Episcopal. I que, posteriorment, el va visitar diverses vegades al Santuari de la Gleba, on li va mostrar els seus primers assaigs poètics.

En el marc d'aquests contactes Busquets va rebre del poeta «el regalo de un libro de poesías, que no era otro que el de Francisco Casas y Amigó». Es tractava del volum pòstum titulat *Poesías d'en Francisco Casas y Amigó*, publicat el 1888 per la Tipografia Catòlica, amb un pròleg de Marià Aguiló i un apèndix amb poemes d'homenatge signats per diversos autors, entre els quals Jacint Verdaguer. Busquets detalla que, a la pàgina 230 de l'exemplar amb què va ser obsequiat, hi figura una esmena autògrafa del poeta, que afecta una estrofa del seu poema, la qual és reproduïda en un requadre, «en grabado directo».⁴ El llibre, a més, anava acompanyat d'una breu carta de Verdaguer que Busquets transcriu literalment dins el seu article. De manera franca i directa, l'autor de *Canigó* li comunica que no li ha acabat de fer el pes «el tomb que doneu als vostres cants d'ocell novençà encara». Per aquest motiu li ofereix com a present el volum que conté les poesies de Casas, per tal que en prengui exemple i li serveixi de «breviari en els esplais poètics».

Aquesta carta de Verdaguer, datada l'agost de 1893 al Santuari de la Gleba, ha passat desapercebuda fins avui. No ha estat recollida a l'*Epistolari de Jacint Verdaguer* a cura de J. M. de Casacuberta i J. Torrent i Fàbregas, ni tampoc, que sapiguem, ha estat donada a

4. Es tracta de la poesia titulada «En la mort d'en Francisco Casas i Amigó», una primera versió de la qual havia estat publicada a *La Veu del Montserrat* del 6 d'agost de 1887, arran de la mort de Casas, esdevinguda el 2 d'agost d'aquell any. L'esmena manuscrita a què es refereix Busquets afecta la penúltima estrofa, i consisteix a substituir l'adjectiu «vera», aplicat a *atzavara*, per «austera». Cal dir que aquest canvi no apareix en la versió de la poesia que Verdaguer va incloure a *Pàtria* (1888), el text de la qual coincideix totalment amb el que figura a l'apèndix del volum pòstum de les poesies de Casas, publicat el mateix any per la Tipografia Catòlica. Tot fa pensar, doncs, que es tracta d'una variant posterior, que fins ara no ha pogut ser tinguda en compte en cap edició del text. Sobre aquesta poesia, vegeu el comentari i les notes de Ramon PINYOL i TORRENTS en la seva edició de Jacint VERDAGUER, *Pàtria*. Vic: Eumo Editorial / Societat Verdaguer, 2002, p. 159-162 i 431-432.

conèixer en cap altra publicació.⁵ Es tracta de la primera mostra de contacte epistolar entre Verdaguer i Busquets, que cal afegir a les cinc cartes ja publicades a l'epistolari compilat per Casacuberta i Torrent: tres de Busquets a Verdaguer, de 1897, 1900 i 1901, i dues de Verdaguer a Busquets, totes dues de 1902.

Tot i la seva brevetat, la carta és interessant per dos motius. En primer lloc, pot servir per demostrar que el conflicte que trasbalsava Verdaguer no havia afectat gens les seves facultats literàries. El judici crític adreçat a un aprenent de poeta, expressat alhora amb claredat i delicadesa, en fóra una prova eloqüent.⁶ En segon lloc la carta aporta, juntament amb l'article de Busquets, informació de detall sobre les circumstàncies en què es va iniciar la relació entre aquests dos personatges. Una relació que s'intensificaria al final de la vida del poeta, i que tindria conseqüències literàries rellevants, com ara la col·laboració de Verdaguer amb el grup de la revista *Juventut*, del qual Busquets formava part,⁷ i la intervenció d'aquest darrer en la preparació de l'edició d'alguns dels últims llibres publicats en vida per Verdaguer, com *Flors de Maria*, o dels apareguts pòstumament, com el recull de poesies disperses titulat *La mellor corona*, que Busquets va confegir en col·laboració amb Lluís Carles Viada i Lluh.⁸

5. Així, doncs, no figura encara en el complet índex de la correspondència verdagueriana realitzat per Laura Vilardell i revisat per M. Àngels Verdaguer, *Epistolari Verdaguer. Índexs*, que pot ser consultat al web de la Càtedra Verdaguer d'Estudis Literaris de la Universitat de Vic <<http://www.uvic.cat/node/402>>, per a l'elaboració del qual s'han tingut en compte els onze volums de l'*Epistolari de Jacint Verdaguer* a cura de Josep M. de Casacuberta i Joan Torrent i Fàbregas (Barcelona: Barcino, 1959-1993), les cartes del Fons Verdaguer-Panadès, editat en CD per l'Arxiu Nacional de Catalunya (2002) i les cartes publicades de forma dispersa en revistes i diaris des dels anys vuitanta del segle XX.

6. El primer recull poètic de Busquets, *Lliróya*, va ser publicat el 1895. Sobre el conjunt de la seva obra, vegeu Llorenç SOLDEVILA i BALART. «L'obra poètica d'Anton Busquets i Punset». *Quaderns de la Selva*, núm. 18 (Centre d'Estudis Selvatans, 2006), p. 15-20.

7. Vegeu l'estudi d'Imma FARRÉ i VILALTA. «Verdaguer i "Joventut": història d'una instrumentalització». *Llengua & Literatura*, núm. 14 (2003), p. 46-96, en què es destaca el paper de Busquets i Punset.

8. Vegeu Francesc CODINA i VALLS. «Estudi preliminar». Dins: Jacint VERDAGUER. *Barcelona. Textos per a un llibre*. Vic: Eumo Editorial / Societat Verdaguer, 2006, p. 71-75 i 102-112.

S'ha de tenir present que tant Busquets com Viada van intervenir en la lluita per apropiar-se el llegat de Verdaguer que va tenir lloc al voltant del seu llit de mort, a Vil·la Joana de Vallvidrera, entre el 17 de mes de maig, que hi fou traslladat, i el 10 de juny de 1902, data del traspàs. Tots dos van fer costat a la família natural, representada per Francisca Verdaguer, germana del poeta, enfront de la família adoptiva, encapçalada per Amparo Duran, filla de Deseada Martínez, i el seu marit Amadeu Guri. I tots dos van ser membres destacats de l'anomenat «grup de dretes» —on també figurava l'editor Francesc Matheu—, que s'oposava al grup anomenat d'esquerres, liderat per Ramon Turró i Joan Moles i Ormella. D'altra banda, Busquets i Viada figuren entre els marmessors nomenats en el testament que Verdaguer va signar sota pressió el dia 3 de juny de 1902. Tanmateix, a la matinada del dia 10 de juny, poques hores abans de morir, el poeta va revocar i substituir aquest testament per un altre de favorable al grup de Turró i de Moles.⁹

Precisament, entre la documentació personal de Viada i Lluç dipositada a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, es conserven tres cartes que li va adreçar Anton Busquets i Punset entre el juny de 1932 i el juliol de 1934, que contenen algunes dades i observacions interessants sobre la relació que tots dos van mantenir amb Verdaguer. Amb la darrera d'aquestes cartes, escrita poc abans de morir, datada a Calders el 28 de juliol de 1934, Busquets va fer arribar a Viada l'esmentat article sobre Casas i Amigó, juntament amb un text dictat a la seva filla Maria del Roser, en el qual explica, encara amb més detall, els inicis de la seva relació amb Verdaguer. Al final d'aquest escrit, Busquets reivindica el paper positiu que ell i Viada van jugar en els darrers anys de vida del poeta, quan la majoria dels «seus vells amics i parents» l'havien abandonat, ja que la seva actuació va aconseguir contrarestar en part la influència de la família Duran i, d'aquesta manera, evitar «mals majors».¹⁰

9. Vegeu Josep PEREÑA. *Els darrers dies de la vida de Jacint Verdaguer*. Barcelona: Barcino, 1955. Reimprès el 1987.

10. Sobre l'actuació de Viada i de Busquets en l'etapa final de la vida de Verdaguer, vegeu Francesc CODINA i VALLS. *op. cit.*, p. 102-112.

A continuació es publica:

- A. La carta de Jacint Verdaguer a Anton Busquets (datada l'agost de 1893)
- B. Tres cartes i un escrit d'Anton Busquets adreçats a Lluís Carles Viada
- C. La reproducció de l'article de Busquets sobre Casas i Amigó

Els textos A i B han estat transcrits literalment. Tanmateix, la carta de Verdaguer ha estat distribuïda en paràgrafs, d'acord amb les convencions del gènere epistolar.

Textos

*A. Carta de Jacint Verdaguer a Anton Busquets*¹¹

Jesús, Josep i Maria, sien nostra companyia.

Mon bon amic:

En bona veritat no m'agrada prou el tom que doneu als vostres cants d'ocell novençà encara. Sou a l'edat de les anades i vingudes, i una bufada d'algun mal vent pot entelar aquesta ingenuïtat, frescor i cabal llenguatge amb què enfileu els assaigs. Heus aquí un llibre que voldria fos el vostre breviari en els esplais poètics. Preneu-ne la bona voluntat amb què us el dona el vostre affm.

Jacinto Verdaguer, Prev.,

Santuari de La Gleba, Agost de 1893.

11. Intercalada dins l'article signat per «Follet», pseudònim d'Anton Busquets i Punset, «Francisco Casas y Amigó». *Revista Ilustrada Jorba*, any XXIV, núm. 279 (desembre de 1932), p. 291.

*B. Tres cartes i un escrit d'Anton Busquets adreçats
a Lluís Carles Viada¹²*

I

V/C. Calders – Per Sabadell

Sr. Don Lluís Carles Viada y Lluch
Barcelona

Carissim Viada: No podeu figurarvos l'alegria que vaig experimentar al llegir la vostra tarja de presentació del Sr. Martín! Procuraré, encara com no! fer tot lo que pugui per el millor éxit de la gestió.

En veure la vostra adreça'm fa pensar que se degué perdre mon llibre «Del meu viure rural» que us vaig enviar oportunament, lo mateix que'l de «Romeria Poetica» Homenatge de la nostra Colla de Romeus al Doctor Martí Genís. Digueum-ho si us plau.

No sé si veyeu la Revista Ilustrada Jorba. Envio paquet amb unes quantes per la Hormiga; si creïeu oportú el cambi...¹³

Amb la Pepina Rubió i la Conxa de Sojo, al Miracle, ahont passem els estius, us recordem.

Tot vostre ben coral A. Busquets i Punset
18-VII-1932

2

Lluís Carles Viada i Lluc, carissim i vell amic: El Sr. Martín ja us dirà lo què priva el que no pugui obtenir directament l'éxit absolut en l'afer del anunci de la Casa Jorba per a la vostra reviscolada «Ormiga».

Pel demes, cal que us digui com a El Miracle, en els nostres sojorns estivals us recordem amb la Pepina Rubio i la Conxa de Sojo.

12. Procedeixen de l'Arxiu Històric de la Ciutat (Barcelona). «Documentació personal de Lluís Carles Viada i Lluch cedida per la seva vídua, Ramona Galtés», capsa 6, apartat en què es recullen documents i cartes d'Anton Busquets i Punset adreçades a Viada i Lluch.

13. Lluís Carles Viada i Lluch (1863 – 1938) va dirigir la revista *La Hormiga de Oro* de 1927 a 1936.

Compteu si s'ha doblat el record, llegint l'obra del P. Monjas sobre el procés Verdaguer.¹⁴ Trovo que vos i jo hauríem de fer mes llum en lo que toca als darrers moments, no ben viscuts per Valeri Serra.¹⁵ Jo tinc molt d'ordenat.

No m'allargo mes, perque es un inconvenient tenir de dictar, malalt al llit. Tot vostre. Busquets

Calders. Per Sabadell 3 Novembre 1933

3

Sr. Dn. Lluís Carles Viada i Lluch –Barcelona

Volgudíssim amic: Agraeixo molt la vostra visita, dolguent-me que em trovessiu al llit; d'altra manera hauríem allargat la xerrada, tot dinant, donant més peu al tema verdaguerià. No poguent cercar-ho jo mateix, impossible trobar aquell treball que us deia.¹⁶ No em queda altre remei que dictar a la meua filla les dades més sortints de la meua amistat amb Mossen Cinto, pariona de la vostra, i sens dubte les mes íntimes que tingué.¹⁷

Pregant-vos saludeu en nom nostra a la vostra bona Esposa, reveu-los vos també amb el testimoni de lleal amistat del vostre devot que no us oblida Busquets.

P. O. la filla Maria del Roser

Calders 28-7-1934

4

En plena adolescència vaig presenciar les festes de la inauguració de les obres de restauració del Monestir de Santa Maria de Ripoll,

14. Es refereix a la primera edició de l'obra de Manuel MONJAS. *Documentos inéditos acerca de Mosén Jacinto Verdaguer*. Barcelona: Juventud, 1933.

15. Valeri SERRA I BOLDÚ és autor de *Mossen Jacinto Verdaguer, recorts dels set anys darrers de sa vida* (Bellpuig: Impremta R. Saladrígues, 1915) i de *Biografía de mossèn Jacinto Verdaguer* (Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1924).

16. Probablement es refereix al treball que sembla esmentat en la carta anterior, en què havia dit que tenia «molt d'ordenat» sobre Verdaguer.

17. El fruit d'aquest dictat és el text número 4 que publiquem a continuació, el qual es troba entre les cartes de Busquets enviades a Viada i Lluch.

ahont passava llargues temporades per ser el lloc nadiu de la meva mare. La figura del gran Verdaguer sorgí davant meu, fent costat amb la del Canonge Collell al gran bisbe Morgades, coronant-ho amb la lectura de Canigó que, junt amb l'Atlàntida i la Historia del Monestir tenia el meu oncle. La figura del capellà-poeta s'agegantà en la meva febrosa imaginació tant, que m'entrà la proïja de versificació, atrevint-me a publicar alguns fruits incipients de la meva primerenca cullita, i en 1895 donava al públic el meu quadernet «Llirioia», del qual vaig captar opinions entre els escriptors que coneixia atrevint-me a fer-lo arribar fins a Verdaguer. Era a l'època dels meus estudis a Vich. La resposta del poeta fou per a mi un asperó que m'agullonà molt, sobretot la glosa que feia del títol com a flor eucarística. Al cap de poc s'escampava l'inici de les lluites verdaguerianes amb la sospita de quelcom anormal.

De pas per la Gleva, ahont s'anava a retirar, pujà Mossen Cinto a les sales del museu acompanyat del Sr. Bisbe, aturant-se a la Biblioteca¹⁸ ahont jo em trobava amb la sola companyia del Doctor Prat, vellet bibliotecari.¹⁹ El poeta hi deixava alguns llibres, i fou aleshores que vaig acostar-m'hi saludant-lo en natural tremolor i amb la natural emoció. Va retreurem la meva primera intentona poètica, donant-me alguns consells i oferint-se'm a la Gleva ahont ben sovint el visitava. En l'article que us adjunto sobre en Casa i Amigó hi trobareu quelcom relacionat amb aquelles visites.²⁰

18. Segons Joan TORRENT i FÀBREGAS, *Mossèn Cinto a la Gleva* (Barcelona: Barcino, 1965, reimpressió de 1989, p. 22-30), després de ser convidat a marxar de la casa del Marquès de Comillas i de Barcelona, Verdaguer va residir dotze dies al palau episcopal de Vic, en una cambra propera a la Biblioteca Episcopal, que visitava sovint. S'hi estigué del 14 al 26 de maig de 1893, data en què es traslladà al Santuari de la Gleva.

19. La memòria ha jugat una mala passada a Anton Busquets, ja que Jaume Prat i Moles (1827 – 1892) va ser bibliotecari episcopal de Vic des de 1887 fins a la seva mort, que es va produir abans de l'estada de Verdaguer al palau episcopal. Vegeu Ignasi ROVIÓ i ALEMANY, *Diccionari de filòsofs, teòlegs i mestres del Seminari de Vic*. Vic: Publicacions del Patronat d'Estudis Osonencs, 2000, p. 236-237.

20. Es tracta de l'article d'Anton Busquets i Punset, signat amb el pseudònim de FOLLET, «Francisco Casas y Amigó», abans citat, que es reproduïx a continuació. Se'n conserva un retall juntament amb les cartes adreçades per Busquets a Viada i Lluch.

Va prodigar-me molt d'afecte havent-me fet conèixer els goigs de Santa Maria de Ripoll, no publicats encara, i la soperva poesia La Creu de Catalunya además de fragments de Jesus Infant, que acabà allà en aquella saludable solitud.

En una de les tardes en que jo sovintejava les visites, i mentres em llegia la bonica rondalla L'herba dels pecats, que havia collit de llavis d'un infant, arribà una dona escopetada que mossen Pere el capellà-custodi feu entrar amb certa prevensió.²¹ Fent ademant d'anar-me'n, mossen Cinto em retingué, no amb certa desconfiança per part de la nou vinguda, quina s'atampará a les demostracions de Mossen Cinto, qui manifestà la confiança que em tenia i que era bo que jo conegués els motius dels seus enemics.

La visitanta, que no era altra que Donya Deseada Martínez viuda de Durán,²² va guanyar-me pel seu cantó, tanta era la diplomacia desplegada.²³

De les futures anades i vingudes de Verdaguer vaig esser casi testimoni de totes col·laborador d'alguns fets, pero amb tota bona fe tinguí absoluta confiança d'aquella família, abusant mes d'una vegada, de la inexperiencia. Va ser també allà al pis de la Portaferriassa²⁴ ahont vaig tenir ocasió de mesurar el grau d'amistat i confiança que

21. Pere Roca i Ridorta era el capellà custodi del Santuari de la Gleva. Va deixar escrites unes notes sobre l'estada de Verdaguer, publicades per Valeri SERRA i BOLDÚ a la *Biografia de Mossèn Jacinto Verdaguer*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1924, p. 154-173.

22. Segons Joan TORRENT i FÀBREGAS (*op. cit.*, p. 121-127), Deseada Martínez, vídua de Duran, acompanyada de la seva filla gran, Amparo, va visitar diverses vegades Verdaguer al Santuari de la Gleva.

23. Durant els primers temps del conflicte que va enfrontar Verdaguer amb les autoritats eclesiàstiques, Busquets va considerar que la vídua de Duran, les seves filles i el seu fill constituïen una «bona família» que emparava el poeta perseguit, tal com ell mateix li va manifestar en una carta que li va enviar l'u de setembre de 1897, quan Verdaguer feia més de dos anys que, desobeint el bisbe de Vic, havia abandonat la Gleva i s'havia instal·lat a Barcelona al domicili de l'esmentada família. Vegeu *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. X. Barcelona: Barcino, 1987, p. 134-136.

24. Es refereix al pis de la família Duran-Martínez, on Verdaguer va residir entre la primavera de 1895 i l'estiu de 1896, quan, a causa del desnonament promogut pel propietari de l'habitatge, es veié forçat a traslladar-se, juntament amb els seus hostes, a un pis situat al carrer de Provença.

us unia amb el poeta extensiu en aquella família, seguint la de Don Pere Palau Gonzalez de Quijano,²⁵ que no durà tant quedant casi sola la nostra per part dels elements de dreita o de bona fe. Y el que deieu vos, aquest altre dia: —Quan mossen Cinto devia deliverá ó resoldre deia: mireu de veureus amb en Busquets; i quan ho feia en mi, també deia: —Procureu veureus amb en Viada.

Es clar que tant vos com jo compreguerem el mal fer d'aquella gent; pero volia fer el desentès i vigilar a fi d'abitar mals majors que haurien esdevingut si haguessim abandonat en absolut al poeta, com varen fer els seus vells amics i parents. Sense nosaltres dos, quin altre caire haurien pres les coses! Tot lo demás ja ho sabeu tant ó mes que jo.

Nota: L'article sobre Casas i Amigó que us adjunto, conté quelcom de la meva coneixença amb Mossen Cinto, i va ser reproduït en la última edició que la Tipografia Católica del carrer del Pi a fet de les Poesies de Casas.²⁶

25. El poeta Pere Palau i González de Quijano (1853 – 1928), amic de Verdaguer, és autor del pròleg del llibre pòstum *Eucarístiques* (1904).

26. Es refereix a la sisena edició de *Poesies d'en Francisco Casas y Amigó*. Barcelona: Librería y Tipografía Católica Pontificia, 1934.

C. Article d'Anton Busquets sobre Casas i Amigó

AÑO XXIV MANRESA. — DICIEMBRE DE 1932 NÚM. 279

REVISTA ILUSTRADA
JORBA

Redacción y Administración: Borne, 38 - Manresa Suscripción: 6 ptas. el año (gratis a los clientes)

FRANCISCO CASAS Y AMIGÓ

He aquí un poeta, poeta de cuerpo entero, del que apenas se habla y no obstante ha influido en el espíritu de una legión brillante que apenas ha logrado abrirse paso sin el respeto merecido. Esto vendrá cuando haya pasado el loco empuje de las innovaciones atrevidas que no responden ni pueden responder al carácter de nuestra raza; pero hay que confiar que una vez pasadas las febriles intrusiones, en resumidas cuentas, habrá que volverse a emprender el camino trillado por los verdaderos maestros de la poesía catalana dejados en olvido.

Es sensible que el arte y las letras hayan de sufrir lo que los trajes materiales del cuerpo humano y las mismas costumbres: fijos a una moda más o menos deslumbradora, pero casi siempre ridícula. Hay que seguir la corriente, aunque sea a viva fuerza para no sufrir acometidas que siempre suelen resultar poco atractivas; y así, conscientes de la realidad, vamos siguiendo el camino que siguen el arte y las letras en general hasta ver cuál será el sistema más perdurable. Buenos modelos nos han legado los verdaderos maestros para poderlo comprobar.

Todo aquello que responda a un sentimiento interno mientras vaya adornado con las

galas de un bien decir, aquello es la verdadera poesía.

Esta teoría es la que informa el nervio de la obra de una generación de poetas que han

crecido a la sombra de un patriarcado que ostentó el lema que es la divisa de una institución casi secular que ha acogido todas las escuelas que han venido a fortalecer el renacimiento catalán.

Francisco Casas y Amigó fué uno de los más destacados, fallecido en plena juventud. De haber podido seguir su obra truncada al alborear, hoy brillaría en el cielo de nuestra poesía un astro potente para guiar los rectos caminos el estro poético que a semejanza de fuegos fatuos no dan seguida luz a los espíritus inquietos.

Los maestros de Casas y Amigó fueron Mariano Aguiló y Jacinto Verdaguer. No hay que decir cómo despegaría sus alas el genio fulgurante en alma y corazón de un joven al primer vuelo. Al fuerte de su vocación literaria, como la mayoría de los de su temperamento, contrajo una enfermedad de carácter nervioso, viéndose privado de todo trabajo intelectual, lo que le llevó a una profunda melancolía, concentrándose así el tesoro de sentimiento que en una forma u otra debía estallar, como claramente deja entreverse en una carta de

carácter íntimo escrita a un amigo: «Yo sé bien, mi caro amigo, que no soy poeta; pero con todo cada día crece mi sentimiento y gana en proporciones lo que pierde en intensidad y medios de manifestarse. Cuando no quepa dentro de mi corazón, como no habré podido derramarlo sobre ninguna composición literaria, caerá sobre los campos, sobre el mar, sobre la creación universal y, tal vez, sus misteriosos perfumes engendrarán en mi soledad una segunda primavera. No tengo esperanza, es verdad; pero animado de una inclinación invencible quiero poetizar mi desconsuelo hasta el fin de mis días. Nunca dejaré de extasiarme en la contemplación de las horas y de las estrellas; nunca dejaré de ensanchar mi espíritu al resplandor del sol, al claro de la luna, en el brillo de las estrellas, en esa luz misteriosa, vaga e indefinible que llena la inmensidad; nunca dejaré de sentir, de amar, de derretirme en afectos de ternura, y aunque no escriba poesías, ni me valga de la palabra para expresar a los hombres mis sentimientos, mis inspiraciones y mis ideas, un perpetuo cantar se exhalará de mi ser y podrán entenderlo las criaturas todas, cuando desde un valle solitario de la tierra suba hacia el Creador entre los cantos de las aves, el perfume de las flores y las auras siempre puras del amanecer».

¡Qué perfume emana de esta sentidísima carta! En ella se descubre la fibra del verdadero poeta, poeta de grandes alientos y elevados ideales que por misericordia de Dios pudo hilvanar en hermosísimas estrofas que, una época de relativa mejora le dejó revelar a los sedientes de puros idealismos. Gracias a esta reacción de su temperamento enfermizo legó a las letras patrias el hermoso poemita *Hivern* y aquella *Poncella d'Amor*, no igualada en su género. En la cuerda patriótica, también con aquel sello especial de su alma fidelísima, concibió composiciones de maravillosa atracción: *La Llengua Catalana*, *La Masia*, *L'Escò*, que, mellicza de *La Masia*, evoca y lamenta la pérdida de sanas costumbres. Estas dos notas de sentimiento humanitario pertenecen al orden individual, siendo con otras de no menos vuelo, verdaderos compendios de vida patriarcal, sintetizada en *La Missa pri-*

mera, cuadro lleno de luz, de vida y de sentimiento.

Para aquellos que abstraídos de todo lo terreno buscan rayos de luz bajados de la región celeste, en la lira de Casas hallarán la cuerda mística purificada de todo hálito mundano, llenando algunas páginas de oraciones bellísimas rezadas por un corazón creyente.

Toda la labor de Casas y Amigó está contenida en magnífico libro póstumo editado al año siguiente de su muerte. Mariano Aguiló lo abre con un estudio completo, documentado y sentido, al que siguen unas notas o apuntes biográficos de su pariente Amigó y Pla. En ellas se marcan entre curiosidades personales dos elemérides que son las más marcadas de su vida: su nacimiento en 22 Abril de 1859, y su muerte en 2 Agosto de 1887, ambas acaecidas en Barcelona. También se consigna que estudió la carrera de leyes.

En el terreno anecdótico, que suele informar nuestras humildes biografías, nos viene a punta de pluma el recuerdo de la visión del joven poeta en el acto de uno de los certámenes literarios que celebraba la Juventud Católica de Barcelona. Era dos años antes de la Exposición Universal. Una dolencia pertinaz en la vista nos obligó a residir larga temporada en la ciudad. Contábamos de ocho a nueve años de edad. Con el dueño de la casa en que vivía en familia, persona querida de la que guardo gratos recuerdos y que ocupaba un cargo en la imprenta y librería «La Hormiga de Oro», asistí a la poética fiesta. La impresión que me produjo el acto, despertó en mi espíritu un sentimiento profundo hacia la poesía, que fué acreciendo al iniciar en el colegio que los PP. de la Sagrada Familia tenían establecido en la villa de Santa Coloma de Farnés, vecina de mi pueblo natal, los estudios de Bachillerato que terminaba entonces el hoy P. Rodés, eminente hombre de ciencia. Compañeros de aula eran Salvio Huix, actual Obispo de Ibiza, Javier Aragó, apóstol del bien hablar que ha popularizado el pseudónimo de *Ivon L'Escop*, y Juan Gisbert, esperanzador hombre de letras, de no haber segado prematuramente su vida en flor la muerte despiadada. Con este último, en las horas de vela y recreo, versificábamos, dos años antes de

Ditxós de tu que acabas ta primera
cançó dalt del Empir:
ditxós de tu, com l'etzevara ~~era~~ *ou-ten*
florires per morir.

JACINTO VERDAGUER

ver Retórica. Así no es de extrañar que al hallarnos para cursarla en el Colegio Privado de Vich, dos años después, se acentuara en nosotros esa afición que estimuló más y más

el contacto con los elementos noveles de la escuela literaria vicense y con el magisterio de Col·lell, de Genís, de Serra y Campdelacreu y, sobre todo, de Luís B. Nadal. Era entonces el comienzo de la tragedia verdagueriana. Residía en el Santuario de La Gleva el glorioso poeta, y en la Biblioteca Episcopal tuvo ocasión de conocerle personalmente, visitándole a menudo en aquel delicioso rincón de la Plana, recibiendo de él una carta y el regalo de un libro de poesías, que no era otro que el de Francisco Casas y Amigó. He aquí la carta: «Jesús, Josep i Maria, sien nostra companyia. Mon bon amic: En bona veritat no m'agrada prou el tom que doneu als vostres cants d'ocell novençancara. Sou a l'edat de les anades i vingudes, i una bufada d'algun mal vent pot entelar aquesta ingenuïtat, frescor i cabal llençuatge amb què enfileu els assaigs. Heus aquí un llibre que voldria fos el vostre breviarí en els esplais poètics. Preneu-ne la bona voluntat amb què us el dona vostre affm. Jacinto Verdaguer, Prev., Santuari de La Gleva, Agost de 1893».

Embargó nuestro corazón la joya más grande, la lectura de la obra poética del poeta que tanto elogia Aguiló y honora el autor

de «L'Atlàntida» con su sentida elegía que va inserta en el apéndice del volumen que guardamos como un tesoro, por llevar en la página 230 la estrofa corregida por el mismo

autor y que publicamos en grabado directo. Aguiló nos había recomendado tan preciado libro. A Mosén Jacinto Verdaguer le di las gracias una tarde en que le presenté en el mentado retiro de La Gleva al entonces estudiante de Teología, hoy reputado orador sagrado y distinguido poeta Dr. Juan B. Aliberch. Al patriarca Aguiló se las di por sus consejos y recomendación al hallarle con otro compañero de estudios, cultivador entonces del jardín de las musas y dibujante meritísimo, el que viste ahora el hábito franciscano, Rdo. P. Pío de Igualada, quien, en sentida y extensa carta, lo recordaba con motivo de invitarme a la lectura del magnífico y profundo estudio que sobre Verdaguer iba a publicar el P. Miguel de Esplugas.

Creemos oportuno dar estas notas que son como testimonio auténtico de lo dicho; puestas tienen más valor que los chistes, dimes y di-

retes de peña, que tan en boga están entre la moderna intelectualidad, cerrando este humilde artículo con un fragmento de la elegía que le dedicó Mosén Cinto:

*De l'infantó tenia la innocència,
el seny de l'home vell;
son cor com gessamí llençava essència,
cantava com ocell.*

FOLLET

NADAL

Avui pels homes la nit és dia;
avui pels àngels la terra és Cel;
damunt la palla d'una establia
prop de Maria
caigué un estel.

Caigué a la terra com una perla,
perla divina d'immens valor,
perquè nosaltres podent haver-la
volguéssim fer-la
joiell d'amor.

Estel que daura la nit hermosa,
els àngels canten al voltant seu;
mentres a fer-ho l'ocell s'hi posa,
floreix la rosa
damunt la neu.

No és tan puríssim el de l'albada
quan les tenebres i boires fon;
sa llum divina del cel baixada
serà escampada
per tot el món.

F. CASAS i AMIGÓ